Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

УДК 811.161.2'367.6'28:821.161.2-31
DOI https://doi.org/10.32782/2409-1154.2026.80.14

Ричагівська Ю. Є.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови та славістики
Рівненського державного гуманітарного університету
https://orcid.org/0000-0003-2663-8670

Волос Н. П.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови та славістики
Рівненського державного гуманітарного університету
https://orcid.org/0000-0002-3433-1292

ДІАЛЕКТНІ ПРИЙМЕННИКИ В РОМАНІ МИРОСЛАВИ КИРИЛЬЧУК «МИКОЛЬЦЬОВЕ ЩАСТЯ»

Анотація. Стаття присвячена аналізу діалектних прийменників, зафіксованих у романі Мирослави Кирильчук «Микольцьове щастя», який став літературною подією та увійшов до короткого списку конкурсу «Книга року ВВС–2025». Актуальність об'єкта наукових студій обґрунтована високою оцінкою роману в читацьких і професійних колах, наявністю в ньому говіркових одиниць різних мовних рівнів, що відкриває значні перспективи для вивчення взаємодії літературної мови й діалектів. У роботі заявлене опертя на науковий доробок авторитетних діалектологів і дослідників територіальних діалектів у художній літературі Г. Аркушина, В. Ґрещука, В. Ґрещук, Г. Гримашевич, Ю. Громика та А. Яворського.

У межах основного викладу статті проаналізовано семантико-функційні параметри прийменників *межи, помежи, з-помежи, коло, запро, зачерез, наведлог* та ін. Встановлено відмінкові форми, з якими сполучаються діалектні прийменники для вираження різних типів відношень. Констатовано відображення в романі архаїчних граматичних форм (прийменниково-іменникова сполука *помежи люди*) та запозичень, які характерні для польсько-українського мовного суміжжя (прийменник *наведлог*). Зауважено, що регулятором насиченості твору діалектизмами є задекларований письменницею підхід – свідомо вводити елементи рідної говірки в мовлення персонажів і в авторську оповідь. Наголошено на відсутності повного заступлення прийменників сучасної літературної мови говірковими відповідниками, що оприявнює переплетення в ідіостилі письменниці двох тенденцій – тяжіння до кодифікованої мови та прагнення відобразити мовний простір свого регіону. Зазначено, що прийменники-діалектизми є вагомими компонентами колоритного мовного середовища, створеного авторкою завдяки цілеспрямованому залученню говіркових одиниць у полотно літературного твору.

Ключові слова: волинський говір південно-західного наріччя, граматичний діалектизм, літературна мова, «Микольцьове щастя», Мирослава Кирильчук, прийменник, українсько-польські мовні контакти.

Постановка проблеми. Діалектний компонент у сучасній літературі став доволі помітним явищем, хоча й у часи радянщини попри ідеологічний тиск і цензуру українські митці збагачували свої твори елементами говіркового мовлення, як-от: Володимир Дрозд, Григір Тютюнник, Іван Чендей та ін.

Тенденція до використання діалектизмів у письменницькій практиці актуалізувалася в умовах відновленої незалежності нашої держави та не згасає на тлі ключових історичних подій. Романи Юрія Винничука, Мирослава Дочинця, Володимира Лиса, Марії Матіос, поетичні твори Івана Малковича та інших авторів різною мірою увібрали в себе діалектні елементи, демонструючи їхні неабиякі виражальні можливості. Нові покоління митців (Софія Андрухович, Мирослава Кирильчук, Ніна Кур'ята, Олена Лотоцька, Юлія Сливка) продовжують черпати натхнення в народній мові.

Актуалізацію згаданої тенденції розглядаємо в широкому контексті зростання у суспільстві загального інтересу до своєї культури та діалектів, про що свідчить популярність не лише літературних творів, мова яких закорінена в український етнокультурний простір, а й художніх фільмів, музичних гуртів, інтернет-сайтів, блогів, каналів у соціальних мережах тощо, які просувають регіональний мовно-культурний компонент.

Об'єкт нашого дослідження – роман сучасної авторки Мирослави Кирильчук «Микольцьове щастя» [1], який став літературною подією 2025 року та увійшов до короткого списку конкурсу «Книга року ВВС». Твір може послугувати джерельною базою для студій у різних галузях мовознавства, проте передусім є прикладом майстерного уведення в художнє полотно діалектизмів, які підпорядковані чітким авторським настановам – передати місцевий мовний колорит, забезпечити переконливість у відображенні подій та регіональних особливостей культури й побуту, оприявнити світоглядні орієнтири персонажів тощо.

Доцільність наших студій визначена також новизною роману, його читацьким успіхом, високою оцінкою літературних критиків, які з-поміж іншого відзначили й мову твору. «Вона у романі приправлена місцевими діалектизмами і покликана відтворити справжнє мовлення місцевого населення…», – зауважив І. Рудійко, головний редактор ресурсу «Культ критики» [2]. А професор Я. Поліщук на сайті «Буквоїд» написав, що «авторка блискуче відтворює мову персонажів – з численними елементами галицького діалекту, з назвами предметів сільського побуту (тепер не кожен читач їх ідентифікує без коментаря), з вигадливою ідіоматикою фольклорного походження» [3].

Хоча письменниця не називає місця, де розгортаються сюжетні лінії роману, проте на численних зустрічах із читачами надала достатньо ідентифікаторів для локалізації простору. Зокрема, відомо, що в основу покладені події, які відбувалися з рідними авторки [4]. На Радехівщині, звідки походить Мирослава Кирильчук, побутує волинський говір південно-західного наріччя, тому закономірно, що саме цей діалект вплинув на формування її індивідуально-авторського стилю та представлений у романі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій із теми. Науковий інтерес до проблеми взаємодії літературної мови й територіальних діалектів на сучасному етапі не згасає. Теоретико-методологічні засади вивчення діалектизмів у мові художньої літератури викладені в статті А. Яворського, де дослідник, узагальнивши погляди вчених на діалектизм як стилістичну категорію та історично мінливе явище, осмислив різні варіанти літературно-діалектної взаємодії [5, с. 230–231]. Автори монографії «Діалектне слово в тексті та словнику» висвітлили «типологію зв'язків територіальних діалектів і мови художньої літератури, що ґрунтується на специфіці використання діалектних одиниць у белетристичному тексті». Науковці звернули увагу на різні аспекти проблеми введення в художній текст діалектних елементів, серед яких: ступінь насиченості діалектизмами окремо авторської мови і мови персонажів, стан розвитку літературної мови на час творення тексту, цілеспрямованість чи мимовільність уведення діалектних одиниць. За ступенем і характером використання діалектного матеріалу в мові художньої літератури дослідники описали чотири типи літературно-діалектної взаємодії: вкраплення діалектизмів у літературний текст, уведення стилізованого під певну говірку мовлення персонажів, максимальне наближення мови персонажів до певного діалекту, використання діалекту в ролі літературної мови [6, с. 3–30].

Сучасні прикладні студії розкривають особливості представлення говорів у художній практиці. Наприклад, поліські діалекти в літературі стали об'єктом дослідження А. Яворського та Ю. Громика [7], західнополіський говір – Г. Аркушина [8], середньополіський – Г. Гримашевич. Привертає увагу серія публікацій дослідниці, присвячена вивченню діалектизмів у збірці малої прози Олени Лотоцької «Ангели в намистах». Діалектологиня виявила й описала мовні риси середньополіського говору, зокрема, на фонетичному й морфологічному рівнях [9; 10]. Дослідники говіркових рис південно-західного наріччя у белетристиці Василь та Валентина Ґрещуки констатували, що в цій царині є серйозні напрацювання, зокрема й монографічні, а найбільше освоєним художньою літературою справедливо назвали гуцульський говір як найколоритніший [6, с. 7–8; 11, с. 6]. Примітно, що у своїх студіях основну увагу вчені сфокусували саме на цьому діалекті.

Визнаючи внесок сучасних мовознавців у розв'язання проблеми літературно-діалектної взаємодії, все ж зауважимо, що особливості функціювання в художній літературі діалектних рис волинського говору ще тільки належить встановити.

У цій статті дослідницький інтерес ми спрямували на вивчення говіркових прийменників у романі Мирослави Кирильчук «Микольцьове щастя», адже авторка як засоби відтворення мовної специфіки свого регіону використовує не лише повнозначні, а й службові слова.

Сучасна академічна наука відносить прийменник до окремого типу службових слів-морфем, проте в царині діалектології з огляду на специфіку студій його розглядають як службову частину мови.

Мета статті – окреслити діалектні особливості роману Мирослави Кирильчук «Микольцьове щастя» на рівні системи прийменників, встановити семантико-функційні параметри сполук із діалектними прийменниками, визначити їхню роль у творенні самобутнього мовного середовища та авторського ідіостилю.

Виклад основного матеріалу дослідження. За нашими спостереженнями, роман «Микольцьове щастя» насичений діалектизмами різних мовних рівнів, зокрема, фонетичними, лексико-семантичними, фразеологічними, граматичними. Це цілком відповідає задекларованому письменницею наміру – свідомо вводити елементи рідної говірки в мовлення персонажів і в авторську оповідь [4].

Серед прийменників, наділених говірковим колоритом, за частотністю використання у творі виділяється *помежи.* Його функційний відповідник *межи* представлений меншою мірою. Як свідчать зафіксовані контексти, ці діалектні одиниці переважно сполучаються з орудним, рідше – з родовим і знахідним відмінками та виражають об'єктні відношення, означально-обставинні, просторові відношення: *Через те, певно, і шлюбів* ***помежи панами та здрайцями*** *не толерували* [1, с. 19]; *Але щоб не ризикувати й не стратити моменту порозуміння* ***помежи ними****, Микольцьо заплющив очі* [1, с. 37]; *Як тричі вклонявся низенько аж до ніг, зітхала родина, що такий молодий, здоровий та вродливий парубок шлюбить Теклю, але кожен здогадувався, чого той шлюб* ***межи ними*** *стається* [1, с. 52]; *А ні, то поділиш* ***межи всіма,*** *там вистарчить* [1, с. 361]; *Нею тілько наїстися можна, а з грошима будеш і ситий, і вбраний, і шанований* ***помежи людьми*** [1, с. 5]; *Такою, як* ***помежи людьми*** *славилася стара Гаманиха, до неї навіть із сусідніх сіл приїздили грошовиті господарі ліжники й хідники замовляти* [1, с. 11]; *Ще пару таких усередині* ***помежи людьми*** *порозсідалися* [1, с. 307]; *Я* ***помежи вас*** *пхатися не буду!* [1, с. 322]; *Помежи прибулих було й двоє зі шпарками замість очей – таких у селі побачили вперше* [1, с. 78]; *Сапки блимали гострими блискучими лезами, а руки* ***помежи*** *тих* ***сапок*** *звинно та хутенько вихоплювали зілля* [1, с. 30].

Подекуди авторка використовує сполуку цього прийменника з іменниками-назвами істот у знахідному відмінку множини, які оформлені називним відмінком: *Так* ***помежи люди*** *не підеш, тим більше туди, куди намірився йти Микольцьо* [1, с. 303]; *То він нині мусить стояти й думати, у чому вийти* ***помежи люди*** [1, с. 304]. Поява цієї архаїчної граматичної форми у сучасному романі свідчить про її збереженість у живій мові носіїв говірки, яку «вводить» у літературу Мирослава Кирильчук. Зауважимо, що морфологічну особливість такого типу дослідники зафіксували й описали у творчості В. Стефаника як діалектну рису покутського говору [11, с. 239].

Усі наведені приклади підтверджують, що у мовній картині роману діалектні прийменники *межи, помежи* посідають вагоме місце, хоча вони повністю не заступають літературну форму, яка подекуди збережена в авторській оповіді: *А коли їхали натруджені ввечері додому, здавалося, що* ***між ними*** *панує такий лад і спокій, якого споконвіку не було* [1, с. 96].

Свідчення ретельної роботи письменниці над мовою твору з метою презентації елементів рідної говірки вбачаємо також у використанні прийменника *з-помежи.* У сполуці з родовим

відмінком він виступає як один із засобів реалізації видільної семантики, наприклад: *Його тільки що дорівняв до себе їден із намаєстатніших господарів у селі, признався, що вибрав його як найліпшого* ***з-помежи «добрих людей»****...*[1, с. 31].

За кількісними параметрами у творі виділяється також відіменниковий діалектний прийменник *коло.* У сполуці з формою родового відмінка він найчастіше передає просторову семантику (*Зрештою, вже й не дивувався ніхто – перешепталися спершу баби на вигоні та* ***коло колодязя*** *про майбутнє весілля, потім попереморгувалися під церквою…* [1, с. 28]; *Микольцьо переживав ще більше. Так, що аж боліло десь усередині й* ***коло серця*** *пекло* [1, с. 80]; *Сидів* ***коло купи*** *з картохлями, перебирав…*[1, с. 340]), дещо рідше – атрибутивну (*Хіба просити, аби віддав поле на загуменках* ***коло кризка****…* [1, с. 11]; *Мамі сподобався би персиковий сад* ***коло кризка****…* [1, с. 382]). Про поєднання в ідіостилі письменниці двох тенденцій – тяжіння до кодифікованої мови та послідовне відображенні у літературному творі рис рідної говірки – можуть свідчити приклади вживання в одному контексті прийменника в літературному й діалектному варіантах: *Навіть оте: «Зємля крєстьянам!» Микольця не тішило, бо* ***біля чужих*** *кінних крутилося чимало своїх піших, які робити лінувалися або ж до корчми вчащали справніше, ніж до церкви. І ніхто з них землі більше за клапоть* ***коло хати*** *не мав* [1, с. 78].

Мовну картину свого роману Мирослава Кирильчук доповнила вкрапленнями говіркових префіксованих прийменників *зачерез, запро*, які вживає як абсолютні синоніми до літературних *через* і *про*: *Тільки Маруся <…> вінець хусткою покрила – гонорово так, бо ж справдешній поляк* ***зачерез неї*** *дому свою покинув , як тут одовицею можна враз стати…* [1, с 20]; *Бо ж не обрізати дівці коси* ***зачерез*** *дурні* ***воші****?* [1, с. 23]; *Та* ***запро мене****, то хоч сама в той колодязь вскоч, але так, аби потім люди по селі не говорили, що то я винен* [1, с. 47]. Діалектний колорит цих засобів реалізовується завдяки структурній трансформації.

У системі прийменників роману «Микольцьове щастя» знайшли відображення також іншомовні впливи. Маючи намір презентувати мовне багатство та унікальність своєї говірки, письменниця використовує прийменник *наведлог* (*Їдна з них була ряба й побита віспою, друга зизоока, тож* ***наведлог них*** *Текля була, мов краля* [1, с. 53]), у якому вбачаємо структурну трансформацію прийменника według, що побутує у польській мові. Лексикографічні праці, присвячені наддністрянському говору, який є суміжним до волинського, засвідчують запозичення *ведлук* із семантикою ‘щодо; порівняно з чим-небудь’ [12, с. 68]. Серед запозичень на польсько-українському мовному суміжжі прийменник *ведлук* навів і В. Ґрещук [13, с. 8–10]. В одній зі своїх праць український мовознавець у Польщі М. Лесів окреслив історію полонізму *ведлуг* у діалектах нашої мови та, коментуючи його з позицій дотримання літературного стандарту, дав рекомендацію послуговуватися нормативними замінниками *за (за алфавітом, за моїми спостереженнями)* та *відповідно до* [14, с. 388]. Варіативність в оформленні та семантико-функційному навантаженні цього прийменника може свідчити про неоднорідність процесу його адаптації в різних діалектах південно-західного наріччя. Поодинока реалізація цього прийменника в аналізованому творі може свідчити про нечастотність його вживання у презентованій говірці.

Висновки та перспективи подальших пошуків. Роман Мирослави Кирильчук «Микольцьове щастя» дає багатий матеріал для діалектологічних студій. Передусім це твір, у полотні якого презентовані риси рідної авторці говірки, яка територіально належить до волинського говору південно-західного наріччя. Цілеспрямована робота письменниці над уведення у роман мовних рис рідної говірки відобразилася і на системі прийменників. Як маркери діалектного середовища і в мовленні персонажів, і в авторській оповіді виступають прийменники *межи, помежи, з-помежи, коло, запро, зачерез, наведлог*, які з різною частотою представлені у творі. За семантико-функційними параметрами вони переважно збігаються зі своїми літературними відповідниками. Як специфіку ми розглянули вживання прийменника у сполуці, де знахідний відмінок виражений формою називного (*помежи люди*), та використання прийменникових сполук із *межи, помежи* переважно для вираження об’єктних відношень. Попри послідовне використання окремих прийменників у романі, письменниця не вдається до повного заступлення ними літературних відповідників, що може слугувати підтвердженням збалансованого впливу на ідіостиль письменниці двох тенденцій – тяжіння до літературного стандарту і прагнення ввести в художнє полотно мовні риси рідної говірки. У прийменниковій системі твору проявилися також ознаки мовних контактів, які виникають на українсько-польському суміжжі.

Отож, прийменники-діалектизми є вагомими компонентами колоритного мовного середовища роману та елементами ідіостилю авторки.

Перспективи подальших студій ми передусім пов’язуємо з вивченням граматичних особливостей діалектного компонента роману «Микольцьове щастя».

Література:

1. Кирильчук Мирослава. Микольцьове щастя : роман. Львів : Видавництво Юлії Сливки, 2025. 388 с.
2. Рудійко І. «Микольцьове щастя»: табуни троянських коней на фронтирі. *Культ Критики* : вебсайт. URL: https://kultkrytyky.com/mikolczove-shhastya-tabuni-troyanskih-konej-na-frontiri/ (дата звернення: 05.08.2026).
3. Поліщук Я. Снити про щастя. *Буквоїд* : вебсайт. URL: https://bukvoid.com.ua/reviews/books/2025/08/06/143425.html (дата звернення: 05.08.2026).
4. Гордич В. «Микольцьове щастя» у довгому списку «Книга року BBC–2025»: як авторка з Рівного дізналася про це й що розповіла про роман. *Суспільне Рівне:* вебсайт. URL: https://suspilne.media/rivne/1123665-mikolcove-sasta-u-dovgomu-spisku-kniga-roku-bbc-2025-ak-avtorka-z-rivnogo-diznalasa-pro-ce-j-so-rozpovila-pro-roman/ (дата звернення: 05.08.2026).
5. Яворський А. Теоретичні засади вивчення діалектизмів у мові художньої літератури. *Лінгвостилістичні студії.* 2015. Вип. 2. С. 230–236.
6. Ґрещук В., Ґрещук В. Діалектне слово в тексті та в словнику : монографія. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2015. 372 с.
7. Громик Ю., Яворський А. Поліські діалекти в сучасній художній літературі : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2022. 304 с.
8. Аркушин Г. Л. Західнополіська лексика в художній літературі. *Народна лексика Західного Полісся* : монографія. Луцьк : Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, 2014. 236 с. С. 129–189.
9. Гримашевич Г. І. Актуалізація фонетичних діалектних особливостей середньополіської говірки в збірці малої прози Олени

Лотоцької «Ангели в намистах»: консонантизм. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки.* Вип. 2 (103). С. 83–93. DOI: https://doi.org/10.35433/philology.2(103).2024.83-93

10. Гримашевич Г. Діалектні форми прийменників і сполучників у збірці малої прози Олени Лотоцької «Ангели в намистах». *Лінгвістика*. № 1 (53). 2026. С. 5–18. DOI: https://doi.org/10.12958/2227-2631-2026-1-53-5-18
11. Ґрещук В., Ґрещук В. Південно-західні діалекти в українській художній мові : нарис. Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2010. 309 с.
12. Шило Г. Наддністрянський регіональний словник. Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008. 288 с.
13. Ґрещук В. Чинники формування діалектної лексики. *Українська мова.* 2016. № 2. С. 3–13.
14. Лесюк М. Мої мовні поради. Статті і діялоги з читачами. Перемишль, 2015. 486 с.

Rychahivska Yu., Volos N. Dialectal prepositions in Myroslava Kyrylchuk's novel "Mykoltsya's Happiness"

Summary. This article analyzes dialectal prepositions found in Myroslava Kyrylchuk's novel "Mykoltsya's Happiness", which has become a literary landmark and was shortlisted for the BBC Book of the Year 2025 competition. The relevance of this research project is justified by the novel's high acclaim among readers and professionals, as well as its use of speakers of different linguistic levels, which opens significant prospects for studying the interaction between literary language and dialects. The work draws on the scholarly legacy of renowned dialectologists and researchers of regional dialects in fiction: H. Arkushyn, V. Greshchuk, V. Greshchuk, H. Hrymashevych, Yu. Hromyk, and A. Yavorsky.

The article's main presentation analyzes the semantic and functional parameters of the prepositions *"mezhy", "pomezhy", "z pomezhy", "kolo", "zapro", "cherez", "navedlog"* and others. Case forms are identified that combine dialectal prepositions to express various types of relationships. The novel is found to reflect the phenomenon of archaic grammatical form (the prepositional-noun conjunction *"mezhy lyudy"*) and borrowing characteristic of the Polish and Ukrainian linguistic definition (the preposition *«navedlog"*). It is noted that the author's declared approach, consciously introducing elements of her native dialect into the speech of her characters and into the author's narrative, regulates the richness of the work's dialecticisms. The absence of a complete replacement of modern literary prepositions with meaningful equivalents is noted, revealing the interweaving of two tendencies in the author's idiostyle: a gravitation toward a codified language and a desire to reflect the linguistic space of her region. It is concluded that dialectical prepositions are significant components of the colorful speech environment created by the author through the conscious inclusion of dialectical components in the fabric of a literary work.

Key words: Volynian dialect of the southwestern dialect, dialectism, literary language, "Mykoltsya's Happiness", Myroslava Kyrylchuk, preposition, Ukrainian-Polish language contacts, grammatical dialectism.

Дата першого надходження статті до видання: 07.08.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 03.09.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 05.11.2026